

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Рєзніка Олега Миколайовича на дисертацію Бернацького Олега Васильовича «Адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Ступінь актуальності обраної теми. Актуальність теми дисертаційного дослідження Олега Васильовича Бернацького «Адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні» не викликає сумнівів і обумовлена нагальними потребами суспільства та держави в утвердженні принципів академічної етики, якості освіти та довіри до результатів наукової діяльності. В умовах європейської інтеграції України, трансформації освітньої системи та цифровізації наукових процесів зростає значення інституціоналізації академічної доброчесності як складової освітньої політики. Водночас динамічні зміни у сфері вищої освіти, зумовлені як зовнішніми (збройна агресія, пандемія), так і внутрішніми викликами (дефіцит академічної культури, формалізація процедур), вимагають розробки комплексної теоретико-правової основи для ефективного регулювання відповідних відносин.

Зазначена тема є своєчасною і затребуваною, оскільки адміністративно-правові відносини у сфері академічної доброчесності перебувають у стадії формування й не отримали належного доктринального висвітлення. Зростаюча кількість виявлених фактів академічного плагіату, фальсифікацій, недоброчесних практик серед здобувачів освіти та навіть осіб, які обіймають публічні посади, актуалізує питання про ефективність існуючих процедур, повноваження відповідних суб'єктів, санкційний механізм і гарантії захисту від неправомірних звинувачень.

Додаткової актуальності темі надає прийняття та обговорення у 2024 році проєкту Закону України «Про академічну доброчесність», що вказує на

усвідомлену потребу законодавчої деталізації та нормативного закріплення комплексної моделі врегулювання в цій сфері. Наявність таких законопроектів не лише підтверджує практичну значущість проблематики, але й підсилює потребу в науковому аналізі правової природи адміністративно-правових відносин, що виникають у процесі забезпечення академічної доброчесності, особливо з урахуванням європейських стандартів управління освітою та етики досліджень.

Таким чином, обрана тема дослідження Бернацького Олега Васильовича є глибоко обґрунтованою, відповідає сучасним запитам юридичної науки та науки адміністративного права, спрямована на вирішення конкретних практичних завдань та має істотне значення для вдосконалення державної політики у сфері освіти.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони ґрунтуються на усталених та апробованих положеннях адміністративно-правової науки.

Рецензована дисертація спрямована на реалізацію положень низки стратегічних документів, що визначають засади державної політики у сфері освіти, науки та сталого розвитку. Зокрема, тематика дослідження відповідає Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року, визначеним Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019, Стратегії людського розвитку, затвердженій Указом Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021, Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р, а також Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26.03.2021 № 12-21.

Отримані автором наукові результати та висновки дисертації характеризуються високим рівнем обґрунтованості і достовірності, що

забезпечено використанням комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, які забезпечили досягнення мети дослідження та виконання його завдань. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань у роботі було використано чимало методів пізнання, зокрема діалектичний, історико-правовий, аксіологічний, методи аналізу та синтезу, порівняльно-правовий, формально-юридичний, а також низку інших методів та засобів.

Про високий рівень обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи свідчить їх апробація на п'яти міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Наукова праця О. В. Бернацького є самостійною і завершеною. Автор безперечно досяг мети, яка полягала в розкритті сутності та особливостей адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні, розробленні комплексних практичних рекомендацій, спрямованих на її оптимізацію, вдосконаленні розробки та застосування правил академічної доброчесності та покращення адміністративного й освітнього законодавства.

Дисертантом успішно сформульовано перелік завдань, пов'язаних із необхідністю: розкрити етапи виникнення та формування адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності; визначити поняття та надати характеристику адміністративно-правовим відносинам у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні; охарактеризувати структуру адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні; здійснити класифікацію адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності; розглянути особливості регулятивних адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні; охарактеризувати охоронні та адміністративно-деліктні відносини у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні; вивчити зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання відносин у сфері забезпечення

академічної доброчесності та визначити можливості його використання в Україні; окреслити перспективи удосконалення адміністративного законодавства у сфері забезпечення академічної доброчесності; запропонувати заходи з оптимізації державного управління у сфері забезпечення академічної доброчесності в контексті європейської інтеграції.

Зміст дисертації відповідає поставленій меті та відображає логіку дослідження. Викладені в роботі наукові положення, висновки та рекомендації підкріплені результатами аналізу достатньої кількості джерел і наукових матеріалів. Крім врахування думок вітчизняних та закордонних науковців з досліджуваних питань, автор вміло викладає власне бачення важливих правових явищ, причин та умов, що на них впливають. Текст дисертації відповідає змісту, розкриває тему, засвідчує логічність і завершеність дослідження. Анотація дисертації відповідає встановленим вимогам та є узагальненим коротким викладом її основного змісту, в якій представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення, що дає повне уявлення про виконану роботу.

Ознайомлення з науковими положеннями, висновками та пропозиціями О. В. Бернацького дає підстави стверджувати про дотримання наукового стилю викладу матеріалів, коректності формулювань, уваги до деталей та професіоналізму. Матеріал дисертації викладено грамотно, логічно, послідовно у зрозумілій і доступній формі. Це забезпечило обґрунтованість і достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів. Зі змісту дисертаційного дослідження, а також опублікованих дисертантом наукових праць вбачається, що основні наукові положення, висновки і пропозиції сформульовані автором самостійно, відображають його особистий внесок щодо удосконалення сутності та особливостей адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні, характеризуються науковою новизною.

До найбільш вагомих з точки зору наукової новизни слід віднести авторське визначення поняття адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності, які запропоновано розуміти як суспільні відносини, врегульовані нормами адміністративного права, які виникають між органами державної влади та суб'єктами освітнього процесу з приводу формування й реалізації політики забезпечення якості освітнього процесу, розробки стандартів і правил академічної доброчесності, а також щодо забезпечення, дотримання, контролю та притягнення до відповідальності за порушення її засад.

Здобувачем вперше проаналізовано генезис виникнення та формування адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності в Україні та виокремлено такі його етапи. Також досить ґрунтовно проаналізовано і охарактеризовано класифікацію адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності як процес їх диференціації на окремі групи за чітко визначеними критеріями, які вказують на функціональне призначення та місце відповідних різновидів правовідносин у загальному механізмі адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності.

У роботі справедливо наголошено, що правовідносини у сфері академічної доброчесності є різновидом освітніх правовідносин, оскільки виникають виключно в межах реалізації освітнього процесу та є органічно пов'язаними з його змістом, формами та суб'єктним складом. При цьому академічна доброчесність проявляється саме в контексті освітньої та наукової діяльності, а тому без функціонування освітнього процесу чи наукової роботи та участі його суб'єктів питання про дотримання чи порушення академічної доброчесності не виникає. Відповідно, слушним є зауваження здобувача, що адміністративно-правові відносини у цій сфері мають похідний характер відносно базових освітніх правовідносин та формуються як відповідь на потребу регулювання поведінки учасників освітнього процесу згідно з етичними та правовими стандартами.

Дисертантом досить ґрунтовно доведено, що суб'єктний склад таких правовідносин має власну специфіку й суттєво відрізняється від суб'єктного складу загальних освітніх правовідносин, оскільки включає не лише учасників освітнього процесу, а й спеціалізовані інституції державного управління та громадянського суспільства.

Слід позитивно охарактеризувати запропоновану авторську класифікацію адміністративно-правових відносин у сфері академічної доброчесності, яка дозволила диференціювати ці відносини за ключовими критеріями їх реалізації, правового впливу та джерел ініціювання: за напрямом реалізації адміністративно-правові відносини у цій сфері слід класифікувати на відносини у сфері; За характером методу впливу на учасників освітнього процесу та способом їх стимулювання до додержання академічної доброчесності; за джерелом ініціювання адміністративно-правові відносини у сфері академічної доброчесності можуть виникати за ініціативою;

Заслуговує на увагу розкриття змісту та особливостей різних видів адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні. Так, до складу регулятивних відносин цілком слушно автор відніс правовідносини, пов'язані з додержанням законодавства у сфері авторського права і суміжних прав, а також виконанням вимог освітнього законодавства, що стосується стандартів і якості освіти. Адміністративно-деліктні правовідносини виникають у разі порушення встановлених правил академічної доброчесності. Вони є похідними від охоронних і регулятивних правовідносин та мають на меті усунення негативних наслідків порушення, відновлення порушеного правопорядку у сфері освітньої діяльності, а також притягнення винних осіб до відповідальності.

Варто підкреслити, що дисертант не лише проаналізував моделі правового регулювання академічної доброчесності, що склалися у країнах Австралії, ЄС, Великої Британії та США, але й запропонував врахувати позитивні практики країн ЄС, США та Австралії під час формування інституційної політики у сфері академічної доброчесності на рівні окремих

ЗВО в Україні. Зокрема, автором доведено необхідність впровадження дієвих механізмів саморегуляції, удосконалення внутрішніх процедур розгляду порушень академічної доброчесності, а також посилення ролі студентського самоврядування в цьому процесі.

Слід підтримати позицію здобувача щодо необхідності найскорішого прийняття спеціального Закону України «Про академічну доброчесність», який за аналогією із Законом України «Про освіту», передбачав би обов'язковість розроблення та впровадження внутрішніх нормативних документів (статутів, кодексів, положень тощо) у кожному ЗВО і науковій установі щодо дотримання принципів академічної доброчесності.

Доволі цікавим є аналіз кодексів академічної доброчесності різних ЗВО в Україні, які свідчать про наявність суттєвих розбіжностей у розумінні самого поняття доброчесності, класифікації її порушень, а також механізмів реагування на такі порушення.

Слід також погодитися зі здобувачем щодо запропонованих ним основних напрямів оптимізації державного управління у сфері академічної доброчесності: децентралізація державного управління освітою; розширення наукового простору через стимулювання публікаційної активності українських вчених у міжнародних наукометричних базах; залучення українських здобувачів вищої освіти до навчання у закордонних ЗВО; впровадження кращих практик держав-членів ЄС у сфері забезпечення академічної доброчесності тощо.

Загалом наукові положення, що сформульовані в дисертації та в опублікованих працях О. В. Бернацького, містять елементи наукової новизни та в значній мірі вдосконалюють сучасне наукове пізнання сутності та особливостей адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Вивчення змісту дисертації та наукових публікацій автора засвідчують достатній рівень компетентності здобувача у ключових питаннях обраної теми;

обґрунтованість його підходів до визначеної мети, завдань, об'єкта, предмета, структури та методів дослідження. Висновки та пропозиції, представлені в дисертації, визначаються високим рівнем їх обґрунтованості та системності викладення, що свідчить про високий рівень науково-практичної підготовки здобувача та значні здобутки у самостійному науковому пошуку. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Зміст і структура дисертаційного дослідження відповідає меті та завданням, сформульованим дисертантом у вступі, а також відображають актуальність дослідження та його наукову новизну. Дисертація характеризується логічним змістовним наповненням, структура якого забезпечує комплексність та системність отриманих науково цінних результатів. Жодних порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дисертація О. В. Бернацького містить вагомі результати, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання, а також забезпечують розв'язання цілого ряду практичних питань. Викладені у ній положення створюють підґрунтя для подальших наукових досліджень, вдосконалення праворозуміння та правозастосування.

Беззаперечним є і практичне значення дисертації, оскільки висновки і пропозиції проведеного дослідження можуть бути використані у правозастосовній діяльності, зокрема для удосконалення діяльності ЗВО, наукових установ, наукових та педагогічних працівників, органів студентського самоврядування, громадських організацій і здобувачів освіти у сфері забезпечення академічної доброчесності.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Результати дослідження повною мірою відображені в наукових статтях і тезах доповідей автора на конференціях та семінарах, що загалом свідчить про достатній рівень апробації. Основні теоретичні положення, висновки і практичні результати, отримані в процесі роботи над дисертацією, опубліковано у 10 наукових публікаціях за темою дослідження: 4 статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях України, 1 статті в іноземному

науковому періодичному виданні та 5 доповідях на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження. Надаючи загальну позитивну оцінку дисертаційному дослідженню, слід вказати на окремі недоліки та дискусійні положення, що містяться в тексті роботи.

1. На сторінці 23 дисертації Ви зазначаєте, що «крім того, кодекси академічної доброчесності стали підґрунтям формування внутрішніх відносин академічної доброчесності у ЗВО. Ці відносини мають адміністративно-правову природу та виникають між ЗВО та учасниками освітнього процесу – викладачами, студентами. Об'єктом цих правовідносин є поведінка учасників освітнього процесу в межах їх етичної поведінки щодо підтримання якості освіти». Утім постає питання: чому автор вважає, що відносини у закладах вищої освіти між ними та учасниками освітнього процесу щодо забезпечення академічної доброчесності мають адміністративно-правову природу?

2. На сторінці 26 дисертації автор зазначає, що «адміністративно-правові відносини у сфері академічної доброчесності є динамічними та формуються за такими напрямками: організаційно-управлінські правовідносини з академічної доброчесності; правовідносини відповідальності у сфері академічної доброчесності; внутрішні адміністративні правовідносини на рівні ЗВО; зовнішні правовідносини з академічної доброчесності щодо співпраці із міжнародними організаціями, предметом діяльності яких є якість освіти; процедурні адміністративні правовідносини щодо притягнення до відповідальності у сфері академічної доброчесності». Але незрозуміло чому в роботі не виокремлюються відносини щодо студентського самоврядування та відносини щодо контролю з боку громадських організацій?

3. У своїй дисертації (сторінка 35) здобувач вказує, що «різновидом адміністративно-правових відносин у сфері освіти є адміністративні правовідносини з академічної доброчесності. Зв'язок між освітніми правовідносинами та адміністративними правовідносинами з академічної доброчесності обумовлений тим, що в них існує єдиний об'єкт суспільних

відносин, а ось предмет цих відносин конкретизується відповідно до відносин з академічної доброчесності». Водночас здобувач не вказує який об'єкт цих правовідносин та яка різниця у предметі між освітніми правовідносинами та правовідносинами з академічної доброчесності. З цього приводу бажано почути пояснення під час публічного захисту.

4. На сторінці 39 дисертації вказано, що «можна виділити такі адміністративні правовідносини у сфері академічної доброчесності, як профілактичні правовідносини, спрямовані на попередження порушень академічної доброчесності. Ці правовідносини можна охарактеризувати як додаткові до основних, зокрема організаційно-управлінських, регулятивних відносин у сфері академічної доброчесності». При цьому в роботі не розкривається сутність організаційно-управлінських, регулятивних відносин у сфері академічної доброчесності, через що постає питання: чому адміністративні правовідносини у сфері академічної доброчесності як профілактичні відносини мають додатковий характер. Таке положення потребує додаткового пояснення під час публічного захисту дисертації.

5. На сторінках 41-42 дисертації зазначено, що «заклади освіти та органи державного управління можуть реалізовувати повноцінний контроль за дотриманням принципів академічної доброчесності лише за умови доступу до відповідного програмного забезпечення, зокрема систем виявлення текстових збігів (антиплагіатних програм). Використання таких технологій вимагає укладення ліцензійних угод, що передбачає фінансові витрати на придбання та обслуговування програмних продуктів». Однак в роботі не розкрито правовідносини з академічної доброчесності, пов'язані із використанням цифрових ресурсів, що оформлюються ліцензіями. Тому це питання потребує окремого пояснення з боку дисертанта.

Однак, незважаючи на наявність дискусійних положень в дисертації, що свідчить про складність та актуальність досліджуваної теми та авторський підхід до розв'язання окреслених науково-практичних проблем, викладені зауваження суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок. На підставі викладеного можна зробити такий висновок.

Дисертація «Адміністративно-правові відносини у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, є завершеною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки адміністративного права, у зв'язку з чим відповідає паспорту спеціальності 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» та вимогам п.п. 9, 11, 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор, Бернацький Олег Васильович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

старший науковий співробітник
кафедри економічної кібернетики
Сумського державного університету,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Олег РЕЗНИК

